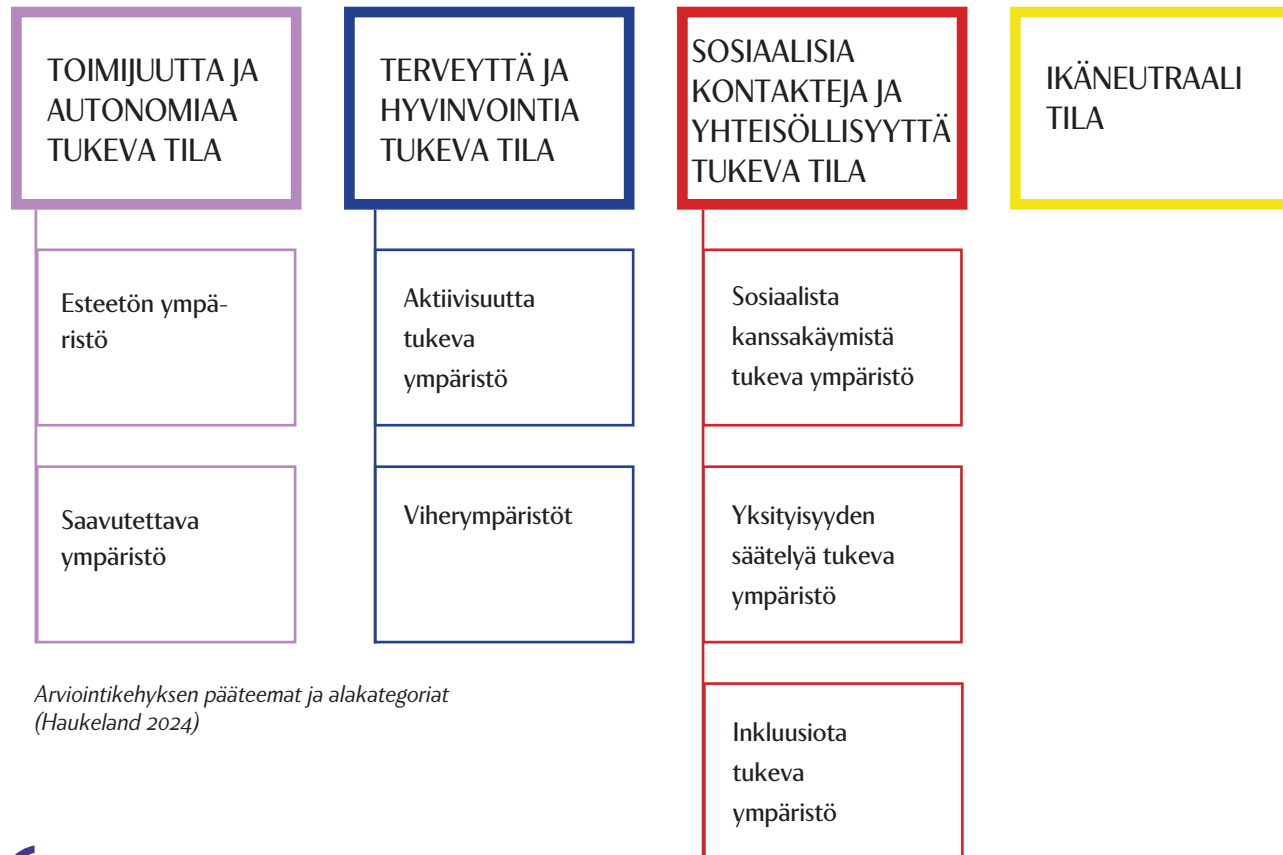

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS

Tämä arviointikehys on toteutettu osana Tampereen yliopiston Tulevaisuuden Senioriasuminen (TULE) -hanketta. Veronika Haukeland muodosti arviointikehymen osana ikääntyneiden yhteisöasumisen tilatarpeita käsittelevää diplomityötä¹. Arviointikehys rakentui kirjallisuuskatsauksen pohjalta, ja sitä hyödynnettiin diplomityössä arvioimaan olemassa olevien asuinyhteisöjen ikäystävällisyyttä. Arviointikehystä voidaan hyödyntää ikääntyneille suunnattujen asuinympäristöjen arvioinnissa tai ikäystävällisten ympäristöjen suunnittelun tukena.

Kirjallisuuskatsauksen pohjalta arviointikehys jakautui neljään pääteemaan ja niiden alaisiin alakategorioihin (kuva 1). Teemat edustavat ikäystävällisyyden eri osa-alueita. Toimijuutta ja autonomiaa tukeva tila mahdollistaa asukkaan itsenäisen toimimisen asuinympäristössään. Terveyttä ja hyvinvointia tukeva tila edustaa tilaratkaisuja, jotka kannustavat aktiiviseen elämäntapaan tai jolla on hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Sosiaalisia kontakteja ja yhteisöllisyyttä tukeva tila sisältää tilalliset ratkaisut, jotka tukevat yksilön sosiaalisia resursseja. Ikäneutraali tila edustaa tilaratkaisuja, jotka tukevat tasa-arvoisuutta.

Arviointikehymen pääteemat ja alakategoriat
(Haukeland 2024)

Osa arviointikehymen arvioitavista elementeistä koskee ainoastaan yhteisöasumista. Nämä elementit on erotettu muista merkinnällä (YA) ja ne voidaan jättää huomioimatta, kun arviointikehystä hyödynnetään muihin ikääntyneiden asumisen kohteisiin.

Arviointikehymessä on hyödynnetty värikoodausjärjestelmää, jossa tummemmalla sävyllä esitetyt elementit edustavat korkeampaa tärkeysastetta. Vaaleammalla sävyllä esitetyt elementit edustavat hyviä käytäntöjä.

Arviointikehys hyödyntää numeroasteikkoa 1-5. Numeroasteikon vaihtoehdot on määritelty seuraavasti:

1. Väittämä ei toteudu
2. Väittämä toteutuu vähäisesti
3. Väittämä toteutuu kohtalaisesti
4. Väittämä toteutuu pääosin
5. Väittämä toteutuu täysin

Muistiinpanot -ruutuun voidaan merkitä tarkentavia huomioita.

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS				1 2 3 4 5	MUISTIINPANOT:
Toimijuttua ja autonomiaa tukeva tila	Esteetön ympäristö	Näkö	Tiloissa on riittävä, tasainen valaistus ja hämäriä tiloja on vältetty [1].	1 2 3 4 5	
			Valaistusolosuhteissa on hyödynnetty keinovalon lisäksi luonnonvaloa [2].	1 2 3 4 5	
			Häikäisevä valo on minimoitu joko verhoihin tai aurinkolipoin sekä välttämällä heijastavia seinä- tai lattiapintoja [1],[3].	1 2 3 4 5	
			Kontrastieroa on hyödynnetty sisustuksessa näkyvyyden parantamiseksi (esim. portaiden askelmat, kaiteet, wc-kalusteet, lasiseinät, ovet) [3]-[5].	1 2 3 4 5	
	Kuulo	Yhteistiloissa on hyödynnetty kaikumista ja hälyä vähentäviä materiaaleja kuten akustiikkalevyjä [6].	1 2 3 4 5		
		Tilat on sijoitettu niin, että äänet eivät kantaudu tilasta toiseen [6].	1 2 3 4 5		
	Liikkuminen ja keuhonhallinta	Asunnoista on sisäkautta kulku yhteisiin tiloihin [7].	1 2 3 4 5		
		Kerrosten välillä kulkeminen on mahdollista hissillä tai porrashissillä [8].	1 2 3 4 5		
		Asunnoista on lyhyet etäisyydet yhteisiin tiloihin [9].	1 2 3 4 5		
		Kulkutiloissa on kaiteet [3].	1 2 3 4 5		
		Kulkutilat (>1500 mm) sekä oviaukot (>850 mm, uloskäytävän ovilla ja ulko-ovilla oma mitoitus) ovat riittävän leveitä [10].	1 2 3 4 5		
		Lattiapinnat ovat tasaisia ja luistamattomia eikä kulkutiloissa ole kynnyksiä [10].	1 2 3 4 5		
		Kulkutiloissa sekä pihalla on levähdyspaikkoja [3].	1 2 3 4 5		
		Yhteisten tilojen yhteydessä on esteetön WC [1].	1 2 3 4 5		
		Esteetön WC sijaitsee makuuhuoneen yhteydessä [11].	1 2 3 4 5		

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS				1 2 3 4 5	MUISTIINPANOT
	Muisti ja kognitiiviset muutokset		Monotonisia pitkiä käytäviä ja toistuvia tilarakenteita on välitetty [7].	1 2 3 4 5	
			Reitit muodostuvat funktionaalisten tilojen sarjoista [9].	1 2 3 4 5	
			Tilojen välillä on visuaalisia yhteyksiä [12].	1 2 3 4 5	
			Värejä ja avusteita on hyödynnetty navigoinnin helpottamiseksi (esim. asuinkerroksilla on omat värikoodinsa) [9].	1 2 3 4 5	
			Asuntojen sisäänkäynnit ovat personoitavissa (esimerkiksi kuvalla tai huonekalulla) [9].	1 2 3 4 5	
	Saavutettava ympäristö		Tärkeimmät palvelut (päivittäistavarakauppa, apteekki, posti) sijaitsevat kävelyetäisyydellä [13].	1 2 3 4 5	
			Julkisen liikenteen pysäkki sijaitsee kävelyetäisyydellä [11], [13].	1 2 3 4 5	
			Puisto tai muu ulkoilu ympäristö < 800 m [14].	1 2 3 4 5	

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS				1 2 3 4 5	MUISTIINPANOT:
Terveystä ja hyvinvointia tukeva tila	Aktiivisuutta tukeva ympäristö		Liikunnalle on varattuja ulko- ja sisätiloja: esim. kuntosali, jumppasali, ulkokuntosali, nurmikeilaus [15].	1 2 3 4 5	
			Asuinyhteisössä on puuhailuun ja hyötyliikuntaan kannustavia toiminnallisia ulkotiloja ja sisätiloja: esim. työpaja, puutarha, istutuslaatikot [16]-[17].	1 2 3 4 5	
	Viher-ympäristöt		Asunnoista ja yhteisistä tiloista on vehreitä näkymiä (esimerkiksi sisäpihalle) [18].	1 2 3 4 5	
			Puisto tai muu viheralue sijaitsee alle 800 m etäisyydellä [14].	1 2 3 4 5	

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS				1 2 3 4 5	MUISTIINPANOT:
Sosiaalisia kontakteja ja yhteisöllisyyttä tukeva tila	Sosiaalista kanssakäymistä tukeva ympäristö		Yhteiset tilat ovat toiminnallisia (esim. yhteiskeittiö, viherhuone, puutarha, jumppasali, pyykkitupa) [19]-[20].	1 2 3 4 5	
			Yhteiset tilat sijaitsevat tilallisessa rakenteessa keskeisesti suhteessa asuntoihin [19],[21]-[22].	1 2 3 4 5	
			Yhteiset tilat sijaitsevat arkisten kulkureittien yhteydessä [23].	1 2 3 4 5	
			Asunnoista on näkymiä yhteisiin tiloihin (esim. keittiöstä sisäpihalle) [19].	1 2 3 4 5	
			Kommunikointi on mahdollista eri tilojen välillä (esim. asunnon parvekkeelta sisäpihalle) [20].	1 2 3 4 5	
			Asuntojen määrä on kohtuullinen (n. 50 aikuista) [24]. (YA)	1 2 3 4 5	
			Reitistöt koostuvat pääosin toiminnallisten tilojen sarjoista ja ikkunattomia kapeita käytäviä on vältetty [23], [25].	1 2 3 4 5	
	Yksityisyyden säätelyä tukeva ympäristö		Asunnoista ei kantaudu ääniä yhteisiin tiloihin tai toisinpäin [26].	1 2 3 4 5	
			Asunnon yksityisistä tiloista, kuten makuuhuoneista ja peseytymistiloista, ei ole visuaalisia yhteyksiä yhteisiin tiloihin [20].	1 2 3 4 5	
			Asunnon sisäänkäynti ei sijaitse suoraan yhteisten tilojen yhteydessä, vaan asunnon ja yhteisten tilojen välillä on siirtymätila (ulkotiloissa esim. terassi, sisätiloissa rappukäytävä tai asukkaan hallinnassa oleva selkeästi rajattu tila sisäänkäynnin yhteydessä). [19]-[20].	1 2 3 4 5	
			Yhteisistä tiloista ei ole esteetöntä näköyhteyttä asuntoihin: Asunnot sijaitsevat joko ylemmässä kerroksessa yhteisiin tiloihin nähden tai maantasokerroksessa on hyödynnetty näköestettä yhteisten tilojen ja asunnon välillä [19].	1 2 3 4 5	
			Asuntojen, yhteisten tilojen ja ulkomaailman välillä on useita eri reittivaihtoehtoja [27].	1 2 3 4 5	

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS				1 2 3 4 5	MUISTIINPANOT:
	Inklusiota tukeva ympäristö		Asuntojen sijainnit suhteessa yhteisiin tiloihin ovat tasa-arvoiset [27].	1 2 3 4 5	
			Kulku asuntoihin tapahtuu yhteisten tilojen kautta [23], [27].	1 2 3 4 5	
			Kaikki yhteisön jäsenet kokoavat yhteistilat, kuten ruokailutila, yhteinen olohuone ja piha ovat sijoitettu keskeisesti tilakokonaisuuteen [19].	1 2 3 4 5	
			Tilakokonaisuuteen on hajautettu muita toiminnallisia yhteistiloja, jotka mahdollistavat myös pienempien ryhmien kokoontumisen (esimerkiksi viherhuone, leikkiapiha) [19], [28].	1 2 3 4 5	
			Asukkaiden kädenjälki näkyy myös yhteisissä tiloissa (esimerkiksi personoitava asunnon sisäänkäynti) [29].	1 2 3 4 5	

IKÄYSTÄVÄLLISEN ASUINYMPÄRISTÖN ARVIOINTIKEHYS			1	2	3	4	5	MUISTIINPANOT
Ikäneutraali tila		Liikkumista ja toimintaa tukevien apuvälineiden ulkonäköön on kiinnitetty huomiota ja ne sulautuvat sisustukseen [30].	1	2	3	4	5	

Lähteet

- [1] Saxon, S.V., Etten, M.J. ja Perkins, E.A., 2014. *Physical Change and Aging, Sixth Edition: A Guide for the Helping Professions*. [verkossa] New York, UNITED STATES: Springer Publishing Company, Incorporated. Saatavissa: <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=1773458>> [Luettu 14 syyskuuta 2023].
- [2] Knoop, M., Stefani, O., Bueno, B., Matusiak, B., Hobday, R., Wirz-Justice, A., Martiny, K., Kantermann, T., Aarts, M.P.J., Zemmouri, N., Appelt, S. ja Norton, B., 2020. Daylight: What makes the difference? *Lighting research & technology (London, England : 2001)*, 52(3), ss.423–442. <https://doi.org/10.1177/1477153519869758>
- [3] Wang, C. ja Leung, M., 2023. Effects of subjective perceptions of indoor visual environment on visual-related physical health of older people in residential care homes. *Building and Environment*, 237, s.110301. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2023.110301>.
- [4] Tauke, B., 2014. House of Sense Memory. Teoksessa: E. Feddersen, I. Lüdtkje ja I. Lüdtkje, toim. *Lost in Space: Architecture and Dementia*. [verkossa] Basel/Berlin/Boston, GERMANY: Walter de Gruyter GmbH. ss.126–133. Saatavissa: <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=1433429>> [Luettu 15 syyskuuta 2023].
- [5] Buzink, S.N., De Bruin, R., Groothuizen, T.J.J., Haagsman, E.M. ja Molenbroek, J.F.M., 2011. Fall Prevention in the Toilet Environment. Teoksessa: J.F.M. Molenbroek, J. Mantas ja R. de Bruin, toim. *A Friendly Rest Room: Developing Toilets of the Future for Disabled and Elderly People*. [verkossa] Amsterdam, NETHERLANDS, THE: IOS Press, Incorporated. Saatavissa: <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=784580>> [Luettu 21 syyskuuta 2023].
- [6] Pollock, R., 2014. Architectural space, acoustics and dementia. Teoksessa: E. Feddersen, I. Lüdtkje ja I. Lüdtkje, toim. *Lost in Space: Architecture and Dementia*. [verkossa] Basel/Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH. ss.110–112. Saatavissa: <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=1433429>> [Luettu 15 syyskuuta 2023].
- [7] Pereira, G.F., Kang, M. ja Cavener, R.S., 2019. Older Adults' Perceptions on Accessibility in a Senior Cohousing Community. *The International Journal of the Constructed Environment*, 10(2), ss.9–25. <https://doi.org/10.18848/2154-8587/CGP/v10i02/9-25>.
- [8] RT 93-11134 Vanhusten palveluasuminen. 2013. Rakennustieto. Saatavissa: <<https://kortistot.rakennustieto.fi/kortit/RT%2093-11134>> [Luettu 13 August 2024].
- [9] O'Malley, M., Innes, A., Muir, S. ja Wiener, J.M., 2018. 'All the corridors are the same': a qualitative study of the orientation experiences and design preferences of UK older adults living in a communal retirement development. *Ageing and Society*, 38(9), ss.1791–1816. <https://doi.org/10.1017/S0144686X17000277>.
- [10] RT 103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö. 2019. Rakennustieto. Saatavissa: <<https://kortistot.rakennustieto.fi/kortit/RT%2093-11134>> [Luettu 13 August 2024].
- [11] Luciano, A., Pascale, F., Polverino, F. ja Pooley, A., 2020. Measuring Age-Friendly Housing: A Framework. *Sustainability*, 12(3), s.848. <https://doi.org/10.3390/su12030848>.
- [12] Kaasalainen, T., Lehtinen, T., Moisio, M. ja Hedman, M., 2018. *Ikääntyneiden tehostettu palveluasuminen: Tilallisten ratkaisujen tehokkuudesta ja toimivuudesta*. [verkossa] Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin laboratorio. Saatavissa: <<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/128509>> [Luettu 4 elokuuta 2023].
- [13] Rappe, E. ja Rajaniemi, J., 2021. *Turvallinen asuinalue ikääntyneille*. [sarjajulkaisu] Saatavissa: <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162877>> [Luettu 14 kesäkuuta 2023].
- [14] Cardinali, M., Beenackers, M.A., van Timmeren, A. ja Pottgiesser, U., 2024. The relation between proximity to and characteristics of green spaces to physical activity and health: A multi-dimensional sensitivity analysis in four European cities. *Environmental Research*, 241, s.117605. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2023.117605>.
- [15] Kerr, J., Carlson, J.A., Sallis, J.F., Rosenberg, D., Leak, C.R., Saelens, B.E., Chapman, J.E., Frank, L.D., Cain, K.L., Conway, T.L. ja King, A.C., 2011. Assessing health-related resources in senior living residences. *Journal of Aging Studies*, 25(3), s.206–214. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2011.03.004>.

- [16] Soga, M., Gaston, K.J. ja Yamaura, Y., 2017. Gardening is beneficial for health: A meta-analysis. *Preventive medicine reports*, 5(C), ss.92–99. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2016.11.007>.
- [17] Tyvimaa, T., 2011. Social and physical environments in senior communities: the Finnish experience. *International Journal of Housing Markets and Analysis*, 4(3), s.197–209. <https://doi.org/10.1108/17538271111152997>.
- [18] Zhang, J., Zhou, S., Xia, T., Yin, Y., Wang, X., Cheng, Y., Mao, Y. ja Zhao, B., 2024. Residential greenspace exposure, particularly green window-views, is associated with improved sleep quality among older adults: Evidence from a high-density city. *Building and environment*, 253. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2024.111315>.
- [19] Williams, J., 2005. Designing Neighbourhoods for Social Interaction: The Case of Cohousing. *Journal of Urban Design*, 10(2), ss.195–227. <https://doi.org/10.1080/13574800500086998>.
- [20] Helamaa, A. ja Pylvänen, R., 2012. *Askeleita kohti yhteisöasumista : Selvitys yhteisöasumisen muodoista ja toteuttamisesta : MONIKKO-hanke : Moninaisten yhteisöllisten asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämispilotit*. [verkossa] Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin laitos. Saatavissa: <<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/116764>> [Luettu 11 heinäkuuta 2023].
- [21] Torres-Antonini, M., 2001. *Our common house: Using the built environment to develop Supportive communities*. [Väitöskirja] University of Florida. Saatavissa: <http://www.habiter-autrement.org/04_co-housing/contributions-04/Torres_m_our-common-house.pdf> [Luettu 24 tammikuuta 2024].
- [22] Falkenstjerne Beck, A., 2020. What Is Co-Housing? Developing a Conceptual Framework from the Studies of Danish Intergenerational Co-Housing. *Housing, Theory and Society*, 37(1), ss.40–64. <https://doi.org/10.1080/14036096.2019.1633398>.
- [23] Mellen, H. ja Short, M., 2023. Designing for social interaction in high-density housing: A multiple case analysis of recently completed design-led developments in London. *Frontiers in Sustainable Cities*, [verkossa] 4. Saatavissa: <<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frsc.2022.1043701>> [Luettu 23 tammikuuta 2024].
- [24] McCamant, K. ja Durrett, C., 2011. *Creating Cohousing*. 3. p. Canada: New Society Publishers.
- [25] Killock, J., 2011. *Is cohousing a suitable housing typology for an ageing population within the UK*. [RIBA Boyd Auger Scholarship 2011] London: University of Westminster. s.192. Saatavissa: <<http://kollektivhus.nu/pdf/BoydAugerScholarship2011FinalReport.pdf>> [Luettu 24 maaliskuuta 2014].
- [26] Schaff, G., Vanrie, J., Courtejoie, F., Elsen, C. ja Petermans, A., 2023. Architecture and ageing: lessons learned from a cohousing project. *Journal of housing and the built environment*. <https://doi.org/10.1007/s10901-023-10039-9>.
- [27] Palm Lindén, K., 1989. Kollektivhusets rumsliga struktur - stöd eller tvånströja. *Arkitekturforskning*, 2(4), ss.33-46. Saatavissa: <http://arkitekturforskning.net/na/issue/view/100>. [Luettu 8 huhtikuuta 2024].
- [28] Labit, A., 2015. Self-managed co-housing in the context of an ageing population in Europe. *Urban research & practice*, 8(1), ss.32–45. <https://doi.org/10.1080/17535069.2015.1011425>.
- [29] Jensen, J.O., Stender, M. ja Løjmand, L.S., 2022. *Fællesskabsorienterede boformer: Erfaringer fra bofællesskaber etableret af developere. Fællesskabsorienterede boformer*. København: Institut for Byggeri, By og Miljø (BUILD), Aalborg Universitet. Saatavissa: <https://vbn.aau.dk/da/publications/faellesskabsorienterede-boformer-erfaringer-fra-bofaellesskaber-eta>
- [30] Bailey, C., Aitken, D., Wilson, G., Hodgson, P., Douglas, B. ja Docking, R., 2019. "What? That's for Old People, that." Home Adaptations, Ageing and Stigmatisation: A Qualitative Inquiry. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(24), s.4989. <https://doi.org/10.3390/ijerph16244989>.